

Танилцуулга

*Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай
хуулийн төслийн талаар*

Олон улсын валютын сангийн тоон мэдээллээр дэлхийн улс орнууд эдийн засгаа тэлэх, төсвийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор төсвийн тусгай шаардлага, дүрмийг баримталж байна. Дэлхий нийтэд 106 улс төсвийн дүрэм буюу хязгаарлалтыг хэрэгжүүлж байгаагаас 5 улс 4 төрлийн дүрмийг зэрэг хэрэгжүүлж байна. Тус мэдээллээс харахад 1985 оноос хойш 30 гаран төрлийн төсвийн зарлагын дүрмийг улс орнууд ашиглаж байсан бөгөөд хамгийн түгээмэл хэрэглэгдэж буй дүрэм нь төсвийн тэнцэл болон өрийн дүрэм байжээ. Үүнээс хөгжиж буй улс орны хувьд төсвийн зарлагын хязгаарын дүрмийг хэрэгжүүлэхдээ ихэвчлэн дотоодын нийт бүтээгдэхүүн эзлэх харьцаа болон орлогын өсөлтийн хувьтай уялдуулдаг байна.

Түүнчлэн төсвийн зарлагын дүрмийг тогтоохдоо нийт зардлаас зарим үзүүлэлтийг хасаж тооцдог улс орнууд байна. Тухайлбал:

- Хүүгийн төлбөрийг хасаж тооцдог улс: Финланд, Франц, Япон, Испани;
- Мөчлөгийн мэдрэмжтэй зардал буюу цаг үеийн онцгой нөхцөл байдалтай холбоотой гэнэтийн зардлыг хасаж тооцдог улс: Финланд, Польш, Испани, АНУ;
- Хөрөнгө оруулалтын зардлыг хасаж тооцдог улс: Хорват, Эквадор, Перу, Их Британи, Сингапур;
- Батлан хамгаалах, аюулгүй байдалтай холбоотой зардлыг хасаж тооцдог улс: Израйл, Перу зэрэг улс байна.

Нийт зарлагаас тодорхой үзүүлэлтүүдийг хасаж, улмаар суурь тэнцлийг тооцох нь дараах ач холбогдолтой байдаг. Үүнд:

- Төсвийн байдлыг бодитой үнэлэх: Суурь тэнцэл нь өнгөрсөн хугацаанд авсан зээлийн хүүгийн нөлөөг оруулахгүйгээр Засгийн газар төсвийн орлогоор үйл ажиллагааны зардлаа санхүүжүүлж чадаж байгаа эсэхийг харуулдаг;
- Мөчлөг дагасан төсвийн бодлогоос сэргийлэх: Эдийн засгийн уналтын үед хүүгийн төлбөр нэмэгдсэний улмаас Засгийн газар зардлаа танах, татвар нэмэх дарамттай тулгарч болзошгүй;
- Өрийн тогтвортой байдлыг хангах: Суурь тэнцэл тэнцвэртэй, ашигтай гарснаар урт хугацаанд өрийн хэмжээг бууруулж, тогтвортой байдлыг хангах боломж бүрдэнэ;
- Нэг удаагийн шинжтэй, онцгой арга хэмжээний зардал нь төсвийн байнгын үйл ажиллагааг тусгадаггүй тул суурь тэнцлийн тооцооллоос хасаж тооцсоноор төсвийн бодлогын төлөв байдлыг илүү бодитой харуулдаг.

Зарим улс эдийн засгаа тэлж, хөгжилд нэн тэргүүнд шаардлагатай төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зорилгоор зарлагын дүрмийг хэрэгжүүлэхээ зогсоосон байна. Тухайлбал, Канад улс зарлагын хязгаарын дүрмийг 1998-2005 онд хэрэгжүүлсэн бөгөөд 2006 онд зогсоосон, Гүрж улс 2013-2018 онд хэрэгжүүлсэн бөгөөд 2019 онд зогсоосон, Исланд улс 2004-2008 онд хэрэгжүүлсэн бөгөөд 2009 онд зогсоосон, Япон улс 2006 оноос хэрэгжүүлсэн бөгөөд 2009, 2013, 2014, 2019-2021 онуудад зогсоосон, Их Британи улс 2012-2019 онд хэрэгжүүлсэн бөгөөд 2020 онд зогсоосон.

Олон улсын валютын сангийн тоон мэдээллээр төсвийн тусгай шаардлагуудын нэг болох өрийн хязгаарыг дэлхийн 72 улс оронд хүчин төгөлдөр мөрдөж байгаагаас 65 улс нь нэрлэсэн үлдэгдлээр Засгийн газрын өрийг тооцож, дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд харьцуулсан харьцаанд хязгаар тогтоодог бол өнөөгийн үнэ цэнээр зөвхөн 7 улс тогтоож байна. Эдгээр 7 улсын нэг нь Монгол улс бөгөөд бусад улс нь Африк тивийн Бурунди, Кени, Руанда, Өмнөд Судан, Танзани, Уганда зэрэг В- зээлжих зэрэглэлтэй, дунд буюу бага орлоготой, олон улсын байгууллагуудаас дэмжлэг үзүүлэн санал болгосон нэн хөнгөлөлттэй зээлээр санхүүжилтийн хэрэгцээгээ түлхүү нөхдөг улсууд байна.

Монгол Улсын хувьд 1991 онд ОУВС-д гишүүнээс элсэн ороходоо бага орлоготой улс байсан бол 2011 оноос дундаж орлоготой улсад хамаарагдах болж, зөвхөн нэн хөнгөлөлттэй зээл бус олон улсын зах зээлд гадаад үнэт цаас, баталгаа гаргах, хоёр талт түншүүдээс арилжааны зээл авах зэрэг олон төрлийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг ашиглах боломжтой болсон. Мөн дундаж орлоготой орон руу шилжсэнээс шалтгаалан ОУВС, Азийн хөгжлийн банк, Дэлхийн банк болон бусад хөгжлийн түнш байгууллагуудаас авах гадаад зээлийн эх үүсвэр нь нэн хөнгөлөлттэй нөхцөлөөс аажим шилжиж хөнгөлөлттэй зээл, арилжааны зээлийн хосолсон нөхцөлтэй зээлийн эх үүсвэрийн төрлийг түлхүү санал болгож байна.

Нэгдсэн төсвийн зарлага, төсвийн тэнцэл, Засгийн газрын өрийн тусгай шаардлагын бүтэц, агуулгыг шинэчилж олон улсын жишигт нийцүүлэх өөрчлөлтийг Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Өрийн удирдлагын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслүүдэд тусгалаа. Үүний үр дүнд нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын бүтцэд нийт зарлагаас үнэт цаас болон гадаад зээлээр санхүүжих зардлыг хасаж тооцсон дүнг хамруулж гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтын хэмжээг нэмэгдүүлэх, мөн үүнтэй зэрэгцээд төсвийн суурь тэнцлийг дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 2 ба түүнээс дээш хувийн ашигтай байлгаж энэхүү ашгаар Засгийн газрын өрийн үндсэн төлбөрийг төлж барагдуулан, улмаар төсөвт учруулах төлбөрийн ачааллыг бууруулах боломж бүрдэнэ. Мөн Засгийн газрын өрийн хязгаарыг өнөөгийн үнэ цэнээр тооцдог байсныг нэрлэсэн үнэ цэнээр тооцдог болсноор Засгийн газрын өрийн бүртгэл олон улсын жишигт нийцэх болно.

Түүнчлэн Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэгт заасан дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн үзүүлэлтийг дээрх нэмэлт, өөрчлөлттэй уялдуулан өөрчлөн найрууллаа.

--o0o--

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2024 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Төрийн ордон,
Улаанбаатар хот

ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД
НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд доор дурдсан агуулгатай хэсэг, заалт нэмсүгэй:

1/4 дүгээр зүйлийн 4.1.12, 4.1.13 дахь заалт:

“4.1.12.“нэгдсэн төсвийн суурь зарлага” гэж нийт зарлагаас үнэт цаас болон гадаад зээлээр санхүүжих зардлыг хасаж тооцсон дүнг;

4.1.13.“нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл” гэж нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогоос суурь зарлагыг хассан дүнг.”

2/6 дугаар зүйлийн 6.6 дахь хэсэг:

“6.6.Энэ хуулийн 6.1.2-т заасан суурь тэнцлийн ашгийг Засгийн газрын өрийн үндсэн төлбөрийг төлж барагдуулахад зарцуулна.”

2 дугаар зүйл.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн дараах хэсэг, заалтыг доор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/6 дугаар зүйлийн 6.1.2, 6.1.3 дахь заалт:

“6.1.2.нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл нь тухайн жилийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хоёр буюу түүнээс дээш хувийн ашигтай байх;

6.1.3.нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын хэмжээ тухайн жилийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 30 хувиас хэтрэхгүй байх;”

2/12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэг:

“12.1.Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд дараах үзүүлэлтийг тусгана:

12.1.1.дотоодын нийт бүтээгдэхүүний бодит өсөлтийн хэмжээ;

12.1.2.хэрэглээний үнийн өсөлтийн түвшин;

12.1.3.нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын доод хэмжээ;

- 12.1.4.нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын дээд хэмжээ;
- 12.1.5.нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл;
- 12.1.6.нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын дээд хэмжээ;
- 12.1.7.нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл;
- 12.1.8.Засгийн газрын өрийн нийт хэмжээ;
- 12.1.9.Нийгмийн халамжийн тухай хуульд заасны дагуу төсвөөс хуваарилах зардлын дээд хэмжээ.”

3 дугаар зүйл.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.4 дэх заалтын “өнөөгийн үнэ цэнээр” гэснийг “нэрлэсэн дүнгээр” гэж өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл.Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.3 дахь хэсгийн “, 2024 оны төсвийн жилээс эхлэн 60 хувиас” гэснийг хассугай.

5 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг

Танилцуулга

Өрийн удирдлагын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн талаар

Дэлхийн улс орнууд Засгийн газрын өрийн тогтвортой байдлыг хадгалах зорилгоор авч хэрэгжүүлдэг түгээмэл арга замуудын нэг нь өрийн хязгаарыг хуульчлан тогтоох асуудал юм. Олон улсын валютын сан (ОУВС)-гийн тоон мэдээллээр төсвийн тусгай шаардлагуудын нэг болох өрийн хязгаарыг дэлхийн 72 улс оронд хүчин төгөлдөр мөрдөж байгаагаас 65 улс нь нэрлэсэн үлдэгдлээр Засгийн газрын өрийг тооцож, дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд харьцуулсан харьцаанд хязгаар тогтоодог бол өнөөгийн үнэ цэний аргачлалыг зөвхөн 7 улс ашиглаж байна. Эдгээр 7 улсын нэг нь Монгол улс бөгөөд бусад улс нь Африк тивийн Бурунди, Кени, Руанда, Өмнөд Судан, Танзани, Уганда зэрэг дунд буюу бага орлоготой, олон улсын байгууллагуудаас дэмжлэг үзүүлэн санал болгосон нэн хөнгөлөлттэй зээлээр санхүүжилтийн хэрэгцээгээ түлхүү нөхдөг улсууд байна.

Нэн хөнгөлөлттэй зээл нь хүү маш бага, эргэн төлөгдөх хугацаа урт буюу 30-40 жил байдаг учир ОУВС-аас тухайн зээлийн авах үед нэрлэсэн дүнгээс багаар буюу өнөөгийн үнэ цэнээр тооцон бүртгэж, өрийн тогтвортой байдлыг шинжлэх аргачлалыг бага орлоготой орнууд дээр хэрэглэдэг. Өнөөгийн үнэ цэнээр Засгийн газрын өрийг тооцдог аргачлалыг хэрэгжүүлдэг дээрх орнууд нь гол төлөв өрийн дарамтад орсон, төсвийн алдагдал, санхүүжилтийн хэрэгцээгээ голчлон олон улсын байгууллага, түнш орны нэн хөнгөлөлттэй зээл авч нөхдөг улс орнууд юм. Тухайлбал, Бурунди, Руанда, Танзани, Уганда, Өмнөд Судан зэрэг улсууд нь Дэлхийн банк, Олон улсын валютын сангийн HIPC (Highly indebted poor countries) буюу өрийн дарамтад орсон улсуудын тоонд багтдаг.

Монгол Улсын хувьд 1991 онд ОУВС-д гишүүнээс элсэн ороходоо бага орлоготой орны ангилалд хамаарч байсан бөгөөд Дэлхийн банк, Азийн хөгжлийн банк болон бусад донор орнуудаас нэн хөнгөлөлттэй зээл, тусламжийг ихээр авч ашиглаж байсан тул Засгийн газрын өрийг зөвхөн гадаадын хөнгөлөлттэй зээл бүрдүүлж байсан. Монгол Улс 2011 оноос дундаж орлоготой улсад хамаарагдах болж, зөвхөн нэн хөнгөлөлттэй зээл бус олон улсын зах зээлд гадаад үнэт цаас, баталгаа гаргах, хоёр талт түншүүдээс арилжааны зээл авах зэрэг олон төрлийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг ашиглах боломжтой болсон. Мөн дундаж орлоготой орны ангилал руу шилжсэнээс шалтгаалан ОУВС, Азийн хөгжлийн банк, Дэлхийн банк болон бусад хөгжлийн түнш байгууллагуудаас олгох зээлийн нөхцөл нь нэн хөнгөлөлттэй нөхцөлөөс хөнгөлөлттэй болон арилжааны зээлийн хосолсон нөхцөл рүү шилжээд байна.

Иймд Засгийн газрын өрийн хязгаарыг өнөөгийн үнэ цэнээр бус нэрлэсэн дүнгээр тооцон бүртгэж байхаар хуулийн төслийг боловсрууллаа.

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2024 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Төрийн ордон,
Улаанбаатар хот

ӨРИЙН УДИРДЛАГЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл.Өрийн удирдлагын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.13 дахь заалт, 40 дүгээр зүйлийн 40.1 дэх хэсгийн “өнөөгийн үнэ цэнээр” гэснийг “нэрлэсэн дүнгээр” гэж тус тус өөрчилсүгэй.

2 дугаар зүйл.Энэ хуулийг Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Гарын үсэг